

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler

National and International Regulations on Establishing Gender Equality

Aslı SİS ÇELİK^a,
Ferda ÖZBAŞARAN^b

^aDoğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD, Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Erzurum, TÜRKİYE
^bHemşirelik Bölümü, Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, İstanbul, TÜRKİYE

Yazışma Adresi/Correspondence:
Aslı SİS ÇELİK
Atatürk Üniversitesi
Hemşirelik Fakültesi,
Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD,
Erzurum, TÜRKİYE
aslisis@hotmail.com

ÖZET Kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenmiş kişilik özellikleri, sosyal olarak yapılandırılmış rolleri, sorumluluk ve davranışları olarak tanımlanan Toplumsal cinsiyet kavramında biyolojik cinsiyetten farklı olarak, toplumun kadın ve erkeği nasıl gördüğü, nasıl algıladığı ve nasıl davranması gerektiği ile ilgili değerler, beklentiler, yargılar ve roller bulunmaktadır. Bu kapsamda erkeklere özgü görevler, roller, fonksiyonlar ve değerler, kadınlarla ilişkilendirilenlerden her zaman daha değerli ve önemlidir. Fırsatları kullanmada, kaynakların ayrılmasında ve kullanımında, hizmetlere erişimde kadınlar cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmakta ve eğitim, sağlık, siyasal, sosyal ve ekonomik haklara sahip olmada, toprak ve sermaye gibi kaynaklara sahiplikte eşitsizliklere uğramaktadırlar. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi, cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması ve kadının statüsünün iyileştirilmesinde geçmişten günümüze dek ulusal ve uluslararası düzeyde bir takım düzenlemeler yapılmış olmasına karşın, konuya ilişkin istenilen düzeye ulaşmak için kaydedilmesi gereken pek çok aşama vardır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet; cinsiyet eşitliği; ulusal düzenleme; uluslararası düzenleme

ABSTRACT Unlike biological sex, the gender concept, defined as personality traits, roles, responsibilities and behaviors of men and women imposed socially, refers to the values, expectations, judgments and roles about how society sees and perceives men and women, and how should they behave. In this context, male-specific tasks, roles, functions and values are always perceived more valuable and important than those associated with women. Women are subjected to discrimination in terms of the use of opportunities, allocation and use of resources, access to services due to their gender, as well as being subjected to inequalities in the provision of education, health, political, social and economic rights and in the ownership of resources such as land and capital. Despite some national and international regulations made to prevent gender discrimination, ensure gender equality and improve the status of women, there are many steps that need to be taken in order to achieve the desired goal.

Keywords: Gender; gender equality; national regulations; international regulations

CİNSİYET

Biyolojik olup, kadına ve erkeğe doğuştan atfedilmiş sadece fiziksel farklılıklarına ait bir durum olarak tanımlanır iken, *Toplumsal cinsiyet*; “Kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenmiş kişilik özellikleri, sosyal olarak yapılandırılmış rolleri, sorumluluk ve davranışları” olarak tanımlanmaktadır.¹ Toplumsal cinsiyet kavramında biyolojik cinsiyetten farklı olarak, toplumun kadın ve erkeği nasıl gördüğü, nasıl algıladığı ve nasıl davranması gerektiği ile ilgili değerler, beklentiler, yargılar ve roller bulunmaktadır. Erkeklere özgü görevler, roller, fonksiyonlar ve değerler, kadınlarla ilişkilendirilenlerden her zaman daha değerli ve önemlidir.²⁻⁵ Toplumsal cinsiyet rolü, kadının toplumdaki statüsünü doğrudan etkileyen ve belirleyen bir kavramdır.⁵

KAYNAK GÖSTERMEK İÇİN:
Sis Çelik A, Özbaşaran F. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında ulusal ve uluslararası düzenlemeler. Özbaşaran F, editör. Toplumsal Cinsiyet ve Kadın. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2019. p.1-14.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

“Fırsatların, kaynakların ayrılması ve kullanılmasında, hizmetlerin elde edilmesinde bireye cinsiyeti nedeniyle ayrımcılık yapılmamasını” ifade etmektedir. Kadın ve erkek arasındaki farkları kabul etmek ve onların toplumda oynadıkları rollerin önemini eşit olarak değerlendirmek anlamına gelmektedir.²⁻⁴

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

“Politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve medeni alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen, ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama” anlamına gelmektedir.⁶ Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine daha çok kadınlar maruz kalmakta ve eğitim, sağlık, siyasal, sosyal ve ekonomik haklara sahip olmada, toprak ve sermaye gibi kaynaklara sahipliğe eşitsizliklere uğramaktadırlar.⁷

İnsan hakları evrensel bildirgesinde, ırk, renk, cinsiyet vb. gibi herhangi bir ayırım gözetmeksizin tüm insanların her koşulda ve her alanda eşit haklara sahip olduğu bildirilmektedir.⁸ Ancak geçmişten günümüze toplumsal yaşamın birçok alanında cinsiyet ayrımı yapılmakta ve kadına ikinci sınıf insan muamelesi yapılan, erkeğe daha fazla önem veren bir eşitsizlik modeli süregelmektedir. Özellikle toplumsal yaşam, evlilik ve aile içi yaşam, çalışma yaşamı, eğitim durumu, siyaset ve karar mekanizması, insan haklarını kullanma, sağlık hizmetlerinden yararlanma gibi alanlarda yaşanan eşitsizlik daha fazla göze çarpmaktadır. Dünya genelinde kadınlar, hala şiddete maruz kalmakta, doğurganlıkları nedeniyle sakat kalabilmekte ya da hayatlarını kaybedebilmektedir. Kadınlar, çeşitli toplumsal ve ailevi baskılar nedeniyle sağlık hizmeti almaya bağımsız karar verememekte, sağlık kuruluşuna gitmede ve sağlık hizmetlerinden yararlanmada bir takım engellerle karşılaşmaktadır.^{4,9,10}

ULUSAL DÜZENLEMELER

Türkiye’de pek çok konuda olduğu gibi, kadın-erkek eşitliğinde de devrim niteliğindeki en olumlu adımlar Atatürk’ün önderliğinde Cumhuriyet döneminde atılmış ve günümüzde de halen kadın erkek eşitliği ve kadının statüsünü iyileştirmede önemli düzenlemeler yapılmaya devam etmektedir. Bunlar;

TÜRK MEDENİ KANUNU

1926 yılında Türk Medeni Kanunu’nun kabulü ile tek eşlilik zorunlu hale getirildi. Kadınlar boşanma hakkı, velayet hakkı ve malları üzerinde tasarruf yetkisine sahip oldular. 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Türk Medeni Kanunu da kadın-erkek eşitliğini destekleyen; cinsiyet eşitsizliğine son veren; kadınları, aile ve toplum içerisinde erkeklerle eşit kılan; kadın emeğini ortaya koyan bir düzenlemedir. Yeni Medeni Kanun ile özellikle aile hukuku alanında bugüne kadar yaşanan gelişmeler, değişim ve ihtiyaçlar dikkate alınarak önemli değişiklikler yapılmıştır.¹¹ Kanun ile getirilen başlıca düzenlemeler şunlardır:

■ “Aile reisi kocadır” hükmü değiştirilerek “evlilik birliğini eşler beraber yönetirler.” hükmü getirilmiştir.

■ Eski Kanunda, evlilik birliğini temsil hakkı, bazı haller dışında kocaya ait iken, Yeni Kanunda evlilik birliğinin temsili eşlerin her ikisine verilmiştir.

■ “Evin seçimini kocanın yapacağı” hükmü değiştirilerek, “eşlerin oturacakları evi birlikte seçecekleri” hükmü getirilmiştir.

■ 1997 yılında yapılan değişiklik ile kadına önceki soyadını kocasının soyadından önce gelmek üzere kullanabilme hakkı veren madde aynen benimsenmiştir.

■ Eski Kanunda yer alan eşlerin, çocukların velayetini birlikte kullanacağı, anlaşmazlık halinde ise babanın reyinin üstün olacağı hükmü değiştirilerek, eşlerin velayeti birlikte kullanacakları hükmü getirilmiştir. Evlilik dışında doğan çocuğun velayetinin ise anneye ait olduğu bildirilmiştir.

■ Yeni Kanunda eşlerden birinin meslek ve iş seçiminde diğersinin iznini almak zorunda olmadığı hükmü getirilmiştir. Ayrıca maddenin devamında “eşlerin meslek seçiminde evlilik birliğinin huzur ve yararını göz önünde tutması” gerektiği yer almıştır (Eski Kanunda yer alan kadının meslek seçiminde eşinden izin alacağı hükmü 1990 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir).

■ Eski Kanuna göre diğer rejimlerden biri seçilmemişse geçerli olan kanuni mal rejimi “mal ayrılığı” iken, Yeni Kanunda “edinilmiş mallara katılma rejimi” getirilmiştir. Her eşin kendi adına kayıtlı mallara sahip olması esasına dayanan mal ayrılığı rejimi yerine, yeni mal rejimine göre evlilik birliğinin kurulmasından sonra her eşin karşılığını vererek elde ettiği malvarlığı değerlerini (edinilmiş mallar) evliliğin sona ermesi ile eşler eşit olarak paylaşır.

■ Eski Kanuna göre evin ve çocukların geçimi kocaya ait iken, Yeni Kanunda, “Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve mal varlıklarıyla birlikte katılırlar.” şeklinde düzenleme yapılmıştır.

■ Yeni Kanun ile evlenme yaşı kadınlarda yükseltilerek, erkekler ile eşitlenmiş ve 17 yaşını doldurma şartı getirilmiştir. Ancak hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir.¹¹

ANAYASA

1934 yılındaki Anayasa değişikliği ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmış ve günümüzde de Türkiye’de kadın-erkek eşitliği ilkesi; 2001 yılında Anayasa’nın 41. ve 66. maddeleri, 2004 yılında 10. ve 90. maddeleri, 2010 yılında ise yine 10. maddesinde yapılan değişikliklerle güçlendirilmiştir.

■ Anayasa’nın 10. maddesine; 2004 yılında: “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” hükmü eklenmiştir. 2010 yılında 10. maddenin ikinci fıkrasının sonuna: “...., bu maksatla alınacak tedbirler, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” ibaresi eklenmiştir.

■ 41. maddesine; “Aile Türk toplumunun temelidir” ifadesinden sonra gelmek üzere “ve eşler arasında eşitliğe dayanır.” hükmü eklenmiştir.

■ 90. maddesine; “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla ulusal kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek ihtilaflarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır.” hükmü eklenmiş, bu çerçevede CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi de ulusal düzenlemeler karşısında üstün konuma getirilmiştir.¹²

AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacını taşıyan ve Türkiye’de aile içi şiddet kavramının ilk kez hukuksal bir metinde tanımlanmasını sağlayan 1998 tarihli 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun’da 2007 yılında değişikliğe gidilerek, Kanun’un kapsamı genişletilmiştir. 4320 Sayılı Kanun’un Uygulanmasına Dair Yönetmelik ise 2008 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu düzenlemelere rağmen, uygulamada yaşanan sorunları ortadan kaldırmak amacıyla Kanun’un ivedilikle yeniden ele alınması ve değerlendirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu

kapsamda, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinasyonunda; sivil toplum kuruluşu temsilcileri, Ankara Adliyesinde aile içi şiddet konusunda görev yapan Cumhuriyet savcılarını, Aile Mahkemesi Hakimleri ve büyükşehir belediyesi olan 16 ilin baro başkanı ile düzenlenen toplantılar ve ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının yazılı görüşleri alınarak “**6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun**” hazırlanmış ve 20 Mart 2012 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun amacı; “şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.” Kanun kapsamında kadınlara yönelik cinsiyete dayalı şiddeti önleyen ve kadınları cinsiyete dayalı şiddetten koruyan özel tedbirler yer almaktadır.¹³

İŞ KANUNU

10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren Yeni İş Kanununun getirdiği en önemli ilerleme işveren-işçi ilişkisinde cinsiyet dahil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım yapılamayacağıdır. Bu kapsamda;

■ Cinsiyet nedeniyle ayrımcılık yapılarak eşit değerde iş için daha düşük ücret verilemeyeceği,

■ İş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında ve sona erdirilmesinde cinsiyet ayrımcılığı veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı olarak farklı işlem yapılamayacağı,

■ Cinsiyet, medeni hal ve aile yükümlülükleri, hamilelik ve doğumun iş akdinin feshi için geçerli sebep oluşturamayacağı,

■ İşyerinde işçinin, işveren, diğer bir işçi veya üçüncü kişiler tarafından cinsel tacize uğraması ve bu durumu işverene bildirmesine rağmen gerekli önlemlerin alınmaması halinde işçinin haklı nedenlerle işi derhal fesih hakkına sahip olduğu,

■ Kadın çalışanlara verilen ücretli ve ücretsiz doğum izni ile süt izni sürelerine ilişkin hükümler Kanunda yer almıştır.

■ 10 Şubat 2016 tarihinde yürürlüğe giren “6663 sayılı Gelir Vergisi Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile kadın çalışanlar ve ebeveynlerin özlük haklarını düzenlemeye ilişkin olarak aşağıda yer verilen düzenlemeler yapılmıştır;

- Devlet memurlarının doğum nedeniyle ücretsiz izinde geçen süreleri derece kademe ilerlemesinde değerlendirilecektir.

- Yapılan düzenleme ile analık izninin bitiminden itibaren çocuğun hayatta kalması kaydıyla birinci çocuk için 2 ay, ikinci çocuk için 4 ay, üçüncü çocuk ve diğerleri için 6 aya kadar ücretli yarı zamanlı çalışma imkânı getirilmiştir. Çoğul doğumlarda bu süreler birer ay ilave edilecektir. Çocuğun engelli olması durumunda 12 ay süre ile ücretli yarı zamanlı çalışma hakkı tanınmıştır.¹⁴

TÜRK CEZA KANUNU

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu, reform niteliğinde düzenlemeler içermektedir. Cinsiyet eşitliği ve kadına karşı şiddet konusunda çağdaş düzenlemelere yer veren kanundaki başlıca yeni düzenlemeler şunlardır:

■ “Kadın, kız ayrımı” biçimindeki tanım madde metninden çıkarılmıştır.

■ Cinsel suçlar, kişilere karşı suçlar başlığı altında cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar olarak değerlendirilmiştir.

■ Zorla ırza geçme ve zorla ırza tasaddi kavramları kaldırılarak yerine cinsel saldırı ve çocukların cinsel istismarı kavramları kullanılmıştır.

■ Yapılan düzenleme ile eş üzerinde gerçekleştirilen ve cinsel saldırı suçunun nitelikli halini oluşturan davranışlara ceza yaptırımını getirilmiş, ancak bu durumda soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdur eşin şikâyetine bağlı tutulmuştur.

■ Cinsel saldırının vücuda organ veya bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi bu suçun “nitelikli hali” olarak tanımlanmıştır.

■ İşyerinde cinsel taciz kavramı getirilmiş, cinsel taciz suçunun nitelikli halleri belirlenmiş; buna göre hiyerarşi ve hizmet ilişkisinden kaynaklanan nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle ya da aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan yararlanarak kişiye karşı cinsel tacizde bulunulması suçun temel şekline göre daha ağır ceza ile cezalandırılmıştır.

■ Kasten öldürme suçunun, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren nitelikli hallerinin düzenlendiği maddeye “töre saikiyle” ifadesi eklenerek töre cinayetleri faillerinin en yüksek ceza ile cezalandırılması kabul edilmiştir.

■ Cinsel saldırı suçunun ağırlaştırılmış halleri düzenlenerek, cinsel saldırı suçunun işlenmesi suretiyle mağ-

durun beden veya ruh sağlığının bozulmasına neden olunması, daha ağır ceza ile cezalandırılmıştır. Yürürlükteki mağduriyet kavramı kaldırılmıştır. Ruh sağlığı kavramı getirilmiştir. Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü halinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası getirilmiştir.

■ “İşkence ve Eziyet” başlığı altında işkence fiilleri bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır. Suçun çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı işlenmesi halinde sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunmuştur. Neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış işkence suçu düzenlenmiştir ve cezalarda artırım ve işkence sonucunda ölüm meydana gelmesi halinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının verileceği belirtilmiştir.

■ Aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suç olarak tanımlanmıştır. Bu suçtan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması şikâyete tabi tutulmuştur. Maddede evli olsun veya olmasın gebe olan eşini veya sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden gebe kalmış kadını çaresiz durumda terk eden, yani ona her türlü yardımı yapmaksızın ortada bırakan kişi cezalandırılmaktadır.

■ Genital muayene bağımsız bir madde olarak düzenlenmiş, yetkili hakim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezası getirilmiştir.

■ Ayrımcılık suçu düzenlenerek insanlar arasında yürürlükteki kanun ve nizamların izin vermediği ayrımlar yapılarak bazı kişilerin hukukun sağladığı imkânlardan yoksun hale getirilmeleri cezalandırılmıştır.¹⁵

DEVLET MEMURLARI KANUNU

6111 sayılı “Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigorta Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile Devlet Memurları Kanununda yapılan düzenlemeler şunlardır:

■ 101. maddeye, “Ancak, kadın memurlara; tabip raporunda belirtilmesi hâlinde hamileliğin yirmi dördüncü haftasından önce ve her hâlde hamileliğin yirmi dördüncü haftasından itibaren ve doğumdan sonraki bir yıl süreyle gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez. Özürlü memurlara da isteği dışında gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez.” hükmü eklenmiştir.

■ 104. madde şu şekilde değiştirilmiştir: Doğumdan önce ve doğumdan sonra 8’er hafta olmak üzere 16 haf-

talık “aylıklı izin” kavramı değiştirilerek “analık izni” olarak adlandırılmıştır. Türk Medeni Kanununda erken doğum ile ilgili bir hüküm bulunmaz iken; “Doğumun erken gerçekleşmesi sebebiyle, doğum öncesi analık izninin kullanılmayan bölümü de doğum sonrası analık izni süresine ilave edilir. Çoğul doğum olması halinde bu sürelere birer hafta ilave edilir. Doğumda veya doğum sonrasında analık izni kullanılırken annenin ölümü hâlinde, isteği üzerine memur olan babaya anne için öngörülen süre kadar izin verilir.” hükmü eklenmiştir.

■ “Memurun eşinin doğum yapması halinde, isteği üzerine on gün babalık izni verilir.” hükmü getirilerek önceki yasada “Erkek memura, karısının doğum yapması sebebiyle isteği üzerine üç gün izin verilir.” hükmü değiştirilmiştir.

■ Süt izni süreleri yeniden düzenlemiştir. Eski düzenlemede “Bir yaşından küçük çocuğunu emzirmek için günde 1,5 saat izin verilir.” hükmü değiştirilerek “Kadın memura, çocuğunu emzirmesi için doğum sonrası analık izni süresinin bitim tarihinden itibaren ilk altı ayda günde üç saat, ikinci altı ayda günde bir buçuk saat süt izni verilir. Süt izninin hangi saatler arasında ve günde kaç kez kullanılacağı hususunda, kadın memurun tercihi esastır.” ifadesi getirilmiştir.

■ 108. maddeye; “Doğum yapan memura, 104 üncü madde uyarınca verilen doğum sonrası analık izni süresinin bitiminden; eşi doğum yapan memura ise, doğum tarihinden itibaren istekleri üzerine yirmi dört aya kadar aylıksız izin verilir.” hükmü getirilmiştir.¹⁶

DİĞER YASAL DÜZENLEMELER

■ Personel alımlarında cinsiyet ayrımcılığı yapılmamasına ilişkin “**Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi**” konulu 2004/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi 22 Ocak 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁷

■ Töre ve namus cinayetleri ile kadınlara ve çocuklara yönelik uygulanan şiddetin sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla 2005 yılında oluşturulan TBMM Araştırma Komisyonu’nun TBMM Genel Kurulu’nda görüşülen Raporunu takiben, 4 Temmuz 2006 tarihinde kadın erkek eşitliği, kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, toplumsal yaşamın her alanında kadının konumunun güçlendirilmesi ile kadına yönelik şiddetin önlenmesinin devlet politikası haline getirilmesinin açık göstergesi olan **2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi** yayımlanmıştır.¹⁸

■ TBMM’de **Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu** (KEFEK) kurulmasına ilişkin 5840 sayılı Kanun 24 Mart 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. KEFEK, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi ile kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak Türkiye’de ve uluslararası alandaki gelişmeleri izlemek, bu gelişmeler konusunda TBMM’yi bilgilendirmek, kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, istenildiğinde TBMM’ye sunulan kanun tasarı ve teklifleriyle kanun hükmünde kararnameler hakkında ihtisas komisyonlarına görüş sunmak amacıyla kurulmuştur.¹⁹

■ Kadınların sosyo-ekonomik durumlarının güçlendirilmesi, toplumsal yaşamda kadın erkek eşitliğinin sağlanması, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve sosyal kalkınma hedefine ulaşılabilmesi için kadınların istihdamının artırılması ve eşit işe eşit ücret imkânının sağlanması amacıyla “**Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması**” konulu 2010/14 sayılı Başbakanlık Genelgesi 25 Mayıs 2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.²⁰

■ 2012/3305 Sayılı “**Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar**” Başlıklı Bakanlar Kurulu Kararı ile özel sektör tarafından kreş ve gündüz bakım evleri ile okul öncesi eğitim için gerçekleştirilecek en az 500 bin liralık yatırımlarının bölgesel desteklerden faydalanması imkânı getirilmiştir.²¹

■ 8 Şubat 2013 tarihli “**Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik**”te çok sayıda iş ağır ve tehlikeli iş olmaktan çıkarılarak kadın ve gençlerin istihdamına ilişkin sınırlamalar kaldırılmıştır.²²

■ 6111 sayılı Kanun ile 5510 sayılı Kanunun 12. maddesine “Kız çocuklarının durum değişikliklerinin ortadan kalkması halinde, bu kişiler tekrar ilgili kanunlara göre bakmakla yükümlü olunan kişi sayılır.” cümlesi eklenerek kız çocuklarının sosyal ve ekonomik durumları korunmuştur.

■ “**Kadın Çalışanların Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik**” 24 Temmuz 2013 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.²³

■ “**Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik**” 16 Ağustos 2013 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.²⁴

■ **Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik**, ilgili tüm tarafların katkı ve katılımlarıyla hazırlanmış, 17 Mart 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²⁵

POLİTİKA BELGELERİ

Ülkemizde kadın erkek eşitliğinin sağlanması, kadınların güçlenmesi ve hak ve fırsatlardan eşit şekilde yararlanması, kadına yönelik şiddetle mücadele adına ilgili paydaşlarca çalışmalar yürütülmektedir. Yürütülen bu çalışmaların belirli bir program çerçevesinde gerçekleştirilmesi, etkili bir iş birliğinin sağlanması adına Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünce belirli dönemleri kapsayacak eylem planları hazırlanmıştır. Bu eylem planlarından bir kısmı tamamlanmış bir kısmı halen yürürlükte dir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü koordinasyonunda ilgili tarafların katkı ve katılımları ile hazırlanan “**Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı**”, 2008-2013 yılları arasında uygulanmıştır. Kadınların temel sorun alanları ve buna yönelik çözümleri içeren sekiz farklı konu başlığından oluşan Eylem Planının nihai hedefi kadına karşı ayrımcılığı önlemek ve kadınların sosyal, ekonomik ve politik konularını iyileştirmektir.²⁶ Eylem Planı, kadın ve erkeklerin yaşamlarının çok çeşitli alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi amacıyla hedef ve uygulama stratejilerini belirlerken ulusal sorumluları da tanımlayarak 2014-2018 dönemi için yenilenmiştir. 2014-2018 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı “Kadın ve Eğitim”, “Kadın ve Sağlık”, “Kadın ve Ekonomi”, “Kadın ve Yoksulluk”, “Kadın ve Çevre”, “Kadın ve Medya”, “Yetki ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın” ve “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi” olmak üzere sekiz farklı konu başlığını kapsamaktadır.²⁷

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü koordinasyonunda hazırlanan diğer bir eylem planı olan “**Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı**”, 2018-2023 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılımlarının güçlendirilmesi; hak, fırsat ve imkanlardan eşit şekilde yararlanmalarının sağlanması; kadın erkek fırsat eşitliğinin tüm ana plan ve politikalara yansıtılması amacıyla hazırlanan Eylem Planı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından kadının güçlenmesi konusunda hazırlanan kapsamlı ilk eylem planıdır. “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023” kadınların güçlenmesi adına “5 Temel Amaç”, “21 Hedef”, “21 Strateji”, “126 faaliyet içermektedir.²⁸ 5 Temel amaç;

- Eğitim,
- Ekonomi,
- Sağlık,
- Karar Alma Mekanizmalarına Katılım,

■ Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile kamu kurum ve kuruluşlarına, yerel yönetimlere, üniversitelere, sivil toplum kuruluşlarına ve özel sektöre çeşitli görev ve sorumluluklar verilmektedir.²⁸

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı ve Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planlarına ek olarak, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünce kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda, tüm tarafların sürece dahil edilmesi, ilgili mevzuat ve kamu politikası açısından hedef ve faaliyetlerin belirlenmesi amacıyla eylem planları hazırlanmıştır. 2012 yılında yürürlüğe giren “**Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2012-2015)**” nin uygulama süresi 2015 yılı sonunda tamamlanmıştır.²⁹ Bu eylem planının devamı niteliğinde olan, İstanbul Sözleşmesi başta olmak üzere taraf olunan uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat hükümleri, ilgili araştırma ve inceleme raporları ile son dönemde ortaya çıkan toplumsal ihtiyaç ve gelişmeler göz önünde bulundurularak, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin kadın araştırmaları merkezlerinin katkı ve katılımları ile Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü koordinasyonunda hazırlanan “**Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020)**” halen yürürlükte dir.³⁰

“Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020) ile;

- Mevzuat Düzenlemeleri,
- Farkındalık yaratma ve zihniyet dönüşümü,
- Koruyucu ve önleyici hizmet sunumu ve şiddet mağdurlarının güçlenmesi,
- Sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi ve uygulanması,
- Kurum kuruluşlar arası işbirliği ve politika olmak üzere 5 temel alanda iyileştirmeler hedeflenmektedir.

Öte yandan çocuk ve kadın haklarının en önemli ihlallerinden, kadına ve çocuğa yönelik şiddetin ve ayrımcılığın bir biçimi olan erken yaşta ve zorla evlilikler, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de bir sorun alanı olarak varlığını sürdürmektedir. Bu doğrultuda uluslararası sözleşmeler, ulusal mevzuatımız, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine dayanarak; duyulan ihtiyaç ve yapılan değerlendirmeler neticesinde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından erken yaşta ve zorla evlilikler sorununun çözümüne yönelik kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları işbirliği ile 2018-2023 dönemlerini kapsayacak bir Strateji Belgesi ve Eylem Planı ha-

zırlanmıştır. Temel amacı erken yaşta ve zorla evliliklerin azaltılması ve kız çocuklarının güçlenmesi olan söz konusu “*Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele Strateji Belgesi ve Eylem Planı*”nda erken yaşta ve zorla evliliklere ilişkin mevzuatı geliştirmek, bilgi birikimini artırmak; kız çocuklarının eğitim yoluyla güçlenmesini sağlamak; koruyucu ve önleyici hizmet sunum kapasitesini geliştirmek; konuya ilişkin bilinç ve farkındalığı artırmak ve kurum/kuruluşlar ile ilgili sektörler arası işbirliğini geliştirmek amacıyla 5 hedef ve 29 faaliyete yer verilmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yapılan saha çalışmaları sonuçları esas alınarak il eylem planları oluşturulmuş ve hayata geçirilmiştir.³¹

ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Uluslararası gündemin önemli bir konusu olan “Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi” ile ilgili Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğünde yapılan bazı düzenlemeler ve oluşturulan mekanizmalar, kadın erkek eşitliği ve kadının statüsünü iyileştirmede önemli adımlardır. Bunlar kronolojik sıra ile özetlenecek olursa;

I. DÜNYA KADIN KONFERANSI

Birleşmiş Milletler kuruluşundan itibaren özellikle ‘kadın’ konusu ile detaylı olarak ilgilenmiştir. 1946 yılında BM içerisinde “Kadın Statüsü Komisyonu” kurulması ve bugüne kadar da BM tarafından düzenlenen dört tane Dünya Kadın Konferansı bulunması da bu konuya gösterilen ilginin somut verileridir. İlk kadın konferansı 1975 yılında Meksika’nın başkenti olan Mexico Kenti’nde düzenlenmiş, bunu takiben Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1975-1985 yılları arasındaki dönem “Kadın On Yılı” olarak ilan edilmiştir. “Eşitlik, Kalkınma ve Barış” hedeflerine ulaşmayı amaçlayan Kadın On Yılı’nın ana teması “İstihdam, Sağlık ve Eğitim” olarak belirlenmiştir. Meksika Konferansı ve Kadın On Yılı bağlamında yapılan uluslararası ve ulusal çalışmalar sonucunda 127 ülkede eşitlik mekanizmaları kurulmuş Birleşmiş Milletler bünyesinde de “Kadının İlerlemesi için Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INSTRAW)” ve BM “Kadın İçin Kalkınma Fonu (UNIFEM)” oluşturulmuştur. Kadın konusunda da yaklaşım değişikliği yine bu çalışmalar sonucunda gerçekleşmiş, kadın artık destek ve yardımın nesnesi değil, kalkınmanın temel ve eşit öznesi olarak algılanmaya başlamıştır. Uluslararası kadının 10 yılının en önemli olaylarından biri 1979 yılında BM genel kurulunun Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini (CEDAW) kabul etmesi olmuştur.³²

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Birinci Dünya Kadın Konferansından sonra, BM Genel Kurulu tarafından 1979 yılında “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)” kabul edilmiş, 1980 yılında üye ülkelerin imzasına açılmıştır. Türkiye’nin 1985 yılında onayladığı Sözleşme, 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. CEDAW’ın amacı; “kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmak, kadının insan haklarını korumak, toplumsal yaşamın her alanında kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla, kalıplaşmış kadın-erkek rollerine dayalı önyargıların yanı sıra geleneksel ve benzer tüm ayrımcılık içeren uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamaktır.” Sözleşme kadınlara karşı yapılan ayrımcılığa açık bir tanım getirmekte ve taraf devletlere kadınlara karşı yapılan ayrımcılığın ortadan kaldırılması için yasal düzenlemeler ve eşitliği sağlamak üzere geçici özel önlemler de dâhil tüm uygun önlemleri alma görevini vermektedir. CEDAW’ın 18. maddesi uyarınca; taraf devletler, her dört yılda bir dönemsel ülke raporlarını CEDAW Komitesine sunmak zorundadırlar.⁶

Birleşmiş Milletler CEDAW Sözleşmesi İhtiyari Protokolü; CEDAW’a taraf olan devletlerin; CEDAW’ı daha etkin uygulamasını sağlamak ve denetlemek amacıyla yapılmış bir denetleme mekanizmasıdır. Protokol; sözleşmede bahsedilen hakların ihlali durumunda kişisel başvuru hakkı tanımakta ve CEDAW komitesine ilgili ülkelerde inceleme hakkı vermektedir. İhtiyari Protokol Birleşmiş Milletlerin 6 Ekim 1999 tarihli 54. Genel Kurulunda kabul edilmiştir. Türkiye Protokolü 8 Eylül 2000 tarihinde imzalamış ve 30 Temmuz 2002 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde onaylanarak Protokole taraf olmuştur. Protokol ülkemizde 29 Ocak 2003 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir

İhtiyari Protokol ile taraf devletlerin CEDAW’ı ihlal etmeleri durumunda, kişilere ve gruplara CEDAW Komitesine başvuru hakkı tanınmaktadır. Protokol ile ayrıca uygulamaları denetlemek üzere Komiteye yapılacak şikâyetleri kabul etme ve inceleme yetkisi tanınmaktadır.⁶

II. DÜNYA KADIN KONFERANSI

On yıllık dönemin ilk yarısında yapılan gelişmeleri değerlendirmek amacıyla 1980 yılında Kopenhag’da İkinci Dünya Kadın Konferansı düzenlenmiştir. Karşılaşılan engelleri aşmak, On yıllık dönemin ikinci yarısı için öngörülen adımları hızlandırmak ve derinleştirmek amacıyla bir Eylem Programı hazırlanmıştır. Bu programda göze çarpan yeniliklerden biri, öncelikli sorun alanları

arasında aile içi şiddet konusuna yer verilmiş olmasıdır. Ayrıca mülteci kadınlar, genç kadınlar ve özürli kadınlar gibi grupların, acil çözüm gerektiren özel durumları ve ihtiyaçları olduğu yaklaşımını benimseyen konferans bu başlıkları da sorun alanları içine dahil etmiştir. Aile içinde kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin kabul edilen ilke kararında, şiddet daha çok sağlık konusu olarak ele alınmış, kadınların ve çocukların şiddetten korunması için programların geliştirilmesi konusunda çağrı yapılmıştır. Ayrıca kadınların yoksulluğunun bir dünya sorunu olduğu teyit edilmiştir.³³

III. DÜNYA KADIN KONFERANSI

Beş yıl arayla yapılan kadın konferanslarının üçüncüsü 1985 yılında Kenya'nın başkenti Nairobi'de düzenlenmiştir. Kadın İçin Eşitlik, Kalkınma ve Barış konularında Birleşmiş Milletler Kadın On Yılı'nın başarılarının gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi konusunda düzenlenen, 157 ülkenin resmen temsil edildiği, pek çok hükümetler arası organizasyon ve kuruluşun katıldığı konferansın sonunda kabul edilen "Kadının İlerlemesi İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri" belgesinde, hem "gelişmiş" hem de "gelişmekte olan" ülkelerdeki kadınların yaşadığı çok çeşitli sorunlar tanımlanmış ve kadınların 21. yüzyıla bunları aşarak yönelmesi için izlenecek stratejiler belirlenmiştir. Konferans belgesinde, kadınların her düzeydeki karar alma mekanizmalarına katılmalarının gerekliliği özellikle vurgulanmıştır. Burada ilk defa kadınlarla ilgili bu zamana kadar önerilen hakların sadece hak olarak kalmasından ziyade aynı zamanda toplumsal bir gereklilik olarak görülmesi gerektiği sonucuna varmışlardır. Üçüncü Dünya Kadın Konferansı kararları bağlamında alınacak önlemler üç kategoride toplanmıştır; kurucu ve yasal adımlar, sosyal katılımı eşitlik, siyasi katılım ve kara almada eşitlik.³⁴

ULUSLARARASI NÜFUS VE KALKINMA KONFERANSI (ICPD)

1994'te Kahire de düzenlenmiştir. ICPD' de ilk kez ifade edilen üreme sağlığı kavramı da dünya gündemine kabul edilen bir kavram olarak girmiş ve devletlerin kadın erkek eşitliğini temel alarak aile planlaması için gereken bütün önlemleri alması ilkesi kabul edilmiştir. ICPD'de belirlenen ilkeler;

- Bütün insanlar özgür doğmuşlardır ve saygınlık ve haklar açısından eşittir
- Bütün insanların sağlıklı ve üretken bir yaşam sürme hakları vardır.
- Kalkınma hakkı evrensel, devredilemez bir hak-
tır.

■ Cinsiyetler arasında eşitliğin ve hakkaniyetin artırılmalıdır.

■ Nüfusa ilişkin amaçlar ve politikalar, temel hedefi bütün insanların yaşam kalitesini arttırmak olan kültürel, ekonomik ve sosyal kalkınmanın ayrılmaz parçalarıdır.

■ Sürdürülebilir kalkınma sağlanmalıdır.

■ Yoksulluğun yok edilmelidir.

■ Devletler sağlık hizmetlerine evrensel ulaşılabilirliği sağlamak için gereken bütün önlemleri almalıdır.

■ Aile, toplumun temel birimidir ve bu sıfatla güçlendirilmelidir.

■ Eğitim herkesin hakkıdır.

■ En yüksek öncelik çocuklara vermelidir.

■ Belgeli göçmen kabul eden ülkeler bu kişiler ve aileleri için uygun davranış, yeterli sosyal refah hizmetleri ve fiziksel güvenlik sağlamalıdır

■ Herkesin zulümden korunmak için diğer ülkelere sığınma hakkı vardır.

■ Devletler yerli halkın nüfus ve kalkınma ihtiyaçlarını dikkate alırken ülkenin ekonomik, politik ve sosyal yaşamına tam katılımlarını sağlamalıdır.

■ Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde sürekli ekonomik büyüme ve sosyal gelişme için büyümenin geniş tabanlı olması, bütün insanlara eşit fırsatlar sunması gerekmektedir.^{35,36}

IV. DÜNYA KADIN KONFERANSI

Birleşmiş Milletler' in Pekin'de 1995 yılında 189 ülke temsilcilerinin katılımıyla bir taahhütler konferansı olarak düzenlediği 4. Dünya Kadın Konferansı'nda kadın sorunlarının evrensel olduğu mesajı verilmiştir. Kadın haklarının insan hakları olduğunun altının çizildiği Pekin Konferansı sonucunda Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu isimli belgeler kabul edilmiştir. Türkiye her iki belgeyi de hiçbir çekince belirtmeden kabul etmiş ve imzalamıştır. Pekin Deklarasyonu, devletleri kadının güçlenmesi, kadın-erkek eşitliğinin geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet anlayışının temel politikaya yerleştirilmesi konularında yükümlü kılmıştır. Eylem Platformu ise kadının güçlendirilmesi için alınan kararların hayata geçirilmesini öngörmektedir. Eylem Platformu kadının özel ve kamusal alana tam ve eşit katılımı önündeki engellerin kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve politik karar alma pozisyonlarında ve mekanizmalarında yer almaları yoluyla ortadan kaldırılabilceğini ifade et-

mektedir. Eylem Platformunun uygulanması ve izlenmesinde temel görev hükümetlere verilmiştir ve Platform uyarınca bu görev Birleşmiş Milletler kuruluşları, bölgesel ve uluslararası kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar ile sivil toplumun tüm katılımcılarının işbirliği ile yerine getirilecektir.³⁷ Dördüncü Dünya Kadın Konferansında, Türkiye'nin 2000 yılına kadar çözüm bulmayı taahhüt ettiği dört temel sorun alanı;

- CEDAW Sözleşmesine konulan temel çekinmelerin kaldırılması
- Zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması
- 2000 yılına kadar kadın okumaz yazmazlığının ortadan kaldırılması
- Anne ve çocuk ölüm oranının %50 oranında azaltılması

PEKİN+5 BM GENEL KURULU ÖZEL OTURUMU

Dördüncü Dünya Kadın Konferansından bu yana meydana gelen gelişmeleri değerlendirmek ve yeni eylem ve girişimleri belirlemek amacıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından bir Özel Oturum yapılması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, 5-9 Haziran 2000 tarihleri arasında New York'ta "Kadın 2000: 21.Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış" konulu Birleşmiş Milletler Genel Kurul Özel Oturumu gerçekleştirilmiştir. Özel Oturum sonucunda Siyasi Deklarasyon ve Sonuç Belgesi kabul edilmiştir.³⁸

Siyasi Deklarasyon

Hükümetler, 10 maddeden oluşan Siyasi Deklarasyonla, 1976-1985 yıllarının bir özeti niteliğinde olan Nairobi İleriye Dönük Stratejiler ile 1995 Pekin Deklarasyonu ve Pekin Eylem Planına konulan hedefler ve bu hedeflere bağlılıklarını, ayrıca Pekin Eylem Platformunda yer alan 12 kritik alanda verdikleri taahhütleri teyit etmişlerdir.

Siyasi Deklarasyonla,

- Toplumsal cinsiyet eşitliği, kalkınma ve barış hedeflerine ulaşılmasında Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) tartışılmaz önemi,
- Toplumsal cinsiyet eşitliği, kalkınma ve barış hedeflerine ulaşılmasında sivil toplum kuruluşlarının vazgeçilmez rolü,
- Toplumsal cinsiyet eşitliği, kalkınma ve barış hedeflerine ulaşılmasında erkeğin rolü ve katkısının gerekliliği,

■ Toplumsal cinsiyet bakış açısının temel politika plan ve programlarına yerleştirilmesinin önemi vurgulanmış,

■ Kadının insan haklarının tanınması, korunması, geliştirilmesi için uygun ulusal ve uluslararası planda ortamın oluşturulması,

■ Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ancak, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin ana plan, politikalara yerleştirilmesi ile mümkün kılınacağı, hususlarının altı çizildi;

■ Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için kalkınma ve barış temel hedefinin önümüzde durduğu ifade edilmiştir.

Sonuç Belgesinde ise Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planının tam olarak ve hızlı bir biçimde hayata geçirilmesini sağlayacak eylem ve girişimler yer almaktadır. New York'ta kabul edilen bu belgeler Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planının yerini alacak yeni belgeler olmayıp, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planının hızla hayata geçirilmesini sağlayacak rehber belgeler niteliğindedir.

Sonuç Belgesi

Sonuç Belgesi dört bölümden oluşmaktadır;

- Birinci bölümde temel kavramlar,
- İkinci bölümde 1995 den bu yana 12 kritik sorun alanında elde edilen kazanım ve karşılaşılan engeller,
- Üçüncü bölümde 1995 yılından bu yana dünyada meydana gelen değişimlerin kadının yaşamına etkileri,
- Dördüncü bölümde geleceğe yönelik eylem ve girişimler yer almaktadır.

Ana hatları ile belge, özel alan, kamusal alan ile ulusal ve uluslararası düzeyde kadının hayatını etkileyen siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmelerin değerlendirilip, karşılaşılan sorunları ortadan kaldıracak eylem ve girişimlerin tespiti ve çözüm önerilerini kapsamaktadır.

Sonuç Belgesinde 12 kritik alana ilişkin değerlendirmeler, kazanımlar ve karşılaşılan engeller özetle şöyledir;

- Yoksulluk
- Eğitim ve öğretimdeki eşitsizlikler
- Sağlık hizmetlerindeki eşitsizlikler
- Kadına yönelik şiddet
- Şiddet, silahlı çatışma ortamlarında kadınlara uygulanan yoğun şiddet ve etkileri

- Ekonomik kaynaklara ulaşmada eşitsizlik
- Yetki ve karar alma mekanizmalarındaki eşitsizlik
- Ulusal mekanizmalar
- Kadının insan haklarına saygı eksikliği
- Doğal kaynakların yönetiminde ve çevrenin korunmasında toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler
- Kız çocuklarına karşı sürekli ayrımcılık
- Kız çocuklarının haklarının ihlali olarak sıralanabilir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BİNYIL ZİRVESİ

2000 yılının ilk en büyük buluşması çerçevesinde dünya liderleri New York'da Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi'nde bir araya gelmişler ve Binyıl Kalkınma Hedeflerini içeren Binyıl Bildirisini kabul etmişlerdir.

Binyıl Kalkınma Hedefleri, Birleşmiş Milletlere üye olan 192 ülke tarafından 2015'e kadar yerine getirilmesi planlanan 8 hedeftir. Bu 8 Binyıl Kalkınma Hedefleri 2015 yılına kadar sürdürülebilir kalkınma ve yoksullukla mücadele alanında sağlanan ilerlemeyi ölçülebilir ve izlenebilir bir biçimde gösterecek şekilde geliştirilmiştir. Planlanan hedefler, aşırı yoksulluktan ve diğer pek çok yoksunluktan kurtarmayı da içeren 8 ana başlık altında toplanmaktadır. Binyıl Kalkınma Hedefleri, tüm bu amaçlara 2015 yılına kadar ulaşılması hedefi koymuştur.^{39,40}

BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ

Hedef 1. Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması

Hedef 2. Evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi

- Tüm kız ve erkek çocukların ilköğretimlerini eksiksiz ve eşit olarak tamamlamaları

Hedef 3. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların konumunu güçlendirmek

- Kadınların toplumsal konumunun güçlendirilmesi
- İlköğretim ve orta öğretimde kız-erkek öğrenci eşitsizliğinin her düzeyde giderilmesi

Hedef 4. Çocuk ölümlerinin azaltılması

- 5 yaş altındaki çocuk ölümlerinin üçte iki oranında azaltılması

Hedef 5. Anne sağlığının iyileştirilmesi

- Anne ölüm oranının dörtte üç azaltılması

Hedef 6. HIV/AIDS, sıtma ve öteki hastalıklarla mücadele edilmesi

Hedef 7. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması

Hedef 8. Kalkınma için küresel bir ortaklık geliştirilmesi

Binyıl Kalkınma Hedefleri, uluslararası düzeyde önemli bir farkındalık yaratmıştır. Binyıl Kalkınma Hedefleri, en az gelişmiş, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri söz konusu hedeflerin hayata geçirilmesi açısından teşvik etmiştir.

2015 yılı itibarıyla ne yazık ki BKH göstergelerine ulaşabildiğini söylemek mümkün değildir. Türkiye kişi başına milli gelir esas alındığında dünyanın en büyük 17. ekonomisi olmasına rağmen bu ekonomik büyümenin kadınlara eşit ölçüde yansıdığı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin azaldığı ne yazık ki söylenemez. İktisat, siyaset, sağlık ve eğitim alanlarında kadın ve erkek arasındaki farkları derleyen Dünya Ekonomi Forumu'nun 2017 Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurum Endeksi'ne göre Türkiye 144 ülke içinde 131. sırada yer almaktadır. Siyasi güçlenme alanında 118. sırada olan Türkiye'de kadınların parlamento temsil oranı olan %14.6 ile dünya sıralamasında 108.sırada, bakanlar arasında kadın temsiline de %3.8 ile 135. sırada bulunmaktadır. Ekonomik katılım ve fırsat eşitliği göz önünde alındığında 144 ülke arasında 128. sırada olan Türkiye, eşit işe eşit ücret kategorisinde 94. sırada, gelir eşitliğinde 122. sırada, yöneticilerde eşit temsiliyette 107. sırada bulunmaktadır. Eğitimde ise 144 ülke arasında 101. sırada olan Türkiye, okuryazarlıkta 94. sırada ve ilköğretimde okullaşma oranında 97. sırada bulunmaktadır.⁴¹ Geçmiş yıllar incelendiğinde de Türkiye'nin Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurum Endeksi'nde 2016'da 140 ülke arasında 130.sırada iken, 2014'te 142 ülke arasında 125. sırada, 2012'de ise 135 ülke arasında 124. sırada yer aldığı görülmür.⁴²⁻⁴⁴

2030 SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ

Binyıl Kalkınma Hedefleri ile gelir yoksulluğu, iyileştirilmiş su kaynaklarına erişim, ilköğretime kayıt oranı, çocuk ölüm oranı gibi birçok önemli alanlarda ilerleme görülmüştür. 2015'e kadar açlığın sona erdirilmesini, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam anlamıyla sağlanmasını, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesini ve her çocuğun okula gönderilmesini amaçlayan Binyıl Kalkınma Hedefleri doğrultusunda barışçıl ve kapsayıcı, toplumları teşvik edecek, daha iyi işler yapılacak ve özellikle iklim değişikliği gibi çevresel zorluklar ile mücadele ede-

cek ve tüm ülkelerde uygulanacak 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri oluşturulmuştur.

Birleşmiş Milletler' e üye ülkeler 25 Eylül 2015 tarihinde Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde, 2030 yılına kadar yoksulluğu sona erdirmek, eşitsizlik ve adaletsizlikle mücadele, ekonomik büyüme, enerji, sürdürülebilir tüketim ve üretim, sanayileşme ve iklim değişikliği ile ilgili konuları kapsayan 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefini kabul etmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 2015 yılına kadar yerine getirilmesi için taahhütte bulunan sekiz yoksullukla mücadele hedefi Binyıl Kalkınma Hedeflerinin üzerine inşa edilmiştir.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Binyıl Kalkınma Hedeflerinin daha da ötesinde yoksulluğun ana nedenlerine çözüm bulmayı ve evrensel kalkınmayı sağlamayı amaçlamıştır. Yoksullukla mücadele hareketi olan Binyıl Kalkınma Hedefleri yeni Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi için bir adım olmuştur. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 17 ana hedef ve 169 alt başlık ile geniş bir kapsama sahiptir.^{39,45,46}

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (Toplumsal cinsiyet ile doğrudan ilgili olmayan hedef ve alt başlıklara değinilmemiştir)

Hedef 1. Her tür yoksulluğu, nerede olursa olsun sona erdirmek

■ Yoksul durumdaki insanlar olmak üzere, bütün erkek ve kadınların ekonomik kaynaklara ulaşma, temel hizmetlere erişim, toprak ve diğer mülk türlerine sahip olma ve üzerlerinde kontrol kurabilme, miras, doğal kaynaklar, uygun yeni teknolojiler ve mikrofinansı kapsayan finansal hizmetlerde eşit haklara sahip olmanın güvencesini sağlama

■ Yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik yapılan hızlandırılmış yatırımları desteklemek için ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı kalkınma stratejilerine dayalı politikaların altyapılarının oluşturulması

Hedef 3. İnsanların sağlıklı bir yaşam sürmelerini ve herkesin her yaşta refahını sağlamak

■ Anne ölüm oranının her 100.000 doğumda 70'in altına indirilmesi

■ Cinsel sağlık ve aile planlaması hakkında bilgi ve eğitime evrensel erişimin sağlanması

Hedef 4. Herkesi kapsayan ve herkese eşit derecede kaliteli eğitim sağlamak ve herkese yaşam boyu eğitim imkânı tanımak

■ 2030'a kadar bütün kız ve erkek çocuklarının ücretsiz ve kaliteli bir ilköğretim ve ortaöğretimi tamamlamalarını sağlamak

■ Bütün kadın ve erkeklerin kaliteli teknik eğitim, mesleki eğitim ve üniversiteyi kapsayan yükseköğretime eşit olarak erişimlerini sağlamak

■ 2030'a kadar eğitim alanındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak ve engelli ve çocuklar dâhil insanların her düzeyde eğitim ve mesleki eğitime eşit olarak erişimlerinin sağlanması

■ Tüm gençlerin ve erkek ve kadın olmak üzere yetişkinlerin büyük bir bölümünün okuryazar olmasını sağlamak

Hedef 5. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadınların ve kız çocuklarının toplumsal konumlarını güçlendirmek

■ Kadınlara ve kız çocuklarına karşı yapılan her türlü ayrımcılığın sona erdirilmesi

■ Kamu ve özel alanlarda, bütün kadın ve kız çocuklarına yönelik kadın ticareti, cinsel ve her türlü istismarı kapsayan şiddetin ortadan kaldırılması

■ Çocuk evliliği, erken yaşta zorla evlendirmeler ve kadın sünneti gibi uygulamaların ortadan kaldırılması

■ Kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal hayatın karar verme süreçlerine katılımlarının ve karar verme mekanizmalarında eşit fırsatlar tanınmasının sağlanması

■ Cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarına evrensel erişimin sağlanması

■ Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesi ve kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesi için politikaların yasal olarak kabul edilip güçlendirilmesi

Hedef 8. Sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik kalkınmayı sağlamak, tam ve üretici istihdamı ve insan onuruna yakışır işleri sağlamak

■ Gençler ve engelliler dâhil olmak üzere kadın ve erkeklerin tam ve üretken istihdam ve insana yakışır işlere erişimlerinin sağlanması ve eşit işe eşit ücret ilkesinin benimsenmesi

■ Özellikle kadın göçmenler başta olmak üzere göçmen işçiler ve güvencesiz işlerde çalışan insanlar dâhil bütün çalışanlar için güvenli çalışma ortamı sağlamak ve haklarının korunması

Hedef 10. Ülkelerin içinde ve aralarındaki eşitsizlikleri azaltmak

■ Yaş, cinsiyet, engellilik, ırk, etnik köken, din, ekonomik ya da başka bir statü göz önünde bulundurul-

madan herkesin güçlendirilmesi ve sosyal, ekonomik ve siyasi olarak kapsanmasının desteklenmesi

■ 2030'a kadar ayrımcılığa dayalı yasaların, politikaların ve uygulamaların ortadan kaldırılması ve eşit fırsatlar sunulması ve eşitsizliklerin azaltılması

Hedef 11. *Kentleri ve insan yerleşim yerlerini herkesi kapsayan, güvenli, güçlü ve sürdürülebilir kılmak*

■ 2030'a kadar kadınların, çocukların, engellilerin ve yaşlıların ihtiyaçlarına daha özel bir önem gösterilmesi, toplu taşıma sisteminin geliştirilmesiyle herkes için güvenli, uygun fiyatlı ve sürdürülebilir ulaşım sistemleri sağlanması

Hedef 16. *Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve herkesi kucaklayan toplumları teşvik etmek, herkesin adalete erişimini sağlamak, her seviyede etkin, hesap verilebilir ve kucaklayıcı kurumlar inşa etmek*

■ Her türlü şiddetin ve şiddet sonucunda yaşanan ölümlerin oranının büyük ölçüde azaltılması erdirilmesi

■ Başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere şiddet ve terörü önlemek ve mücadele etmek için uluslararası işbirliği yoluyla ulusal kurumların güçlendirilmesi ve ayrımcılık gözetmeyen yasa ve politikaların ilerletilmesi ve uygulanması

KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE BUNLARLA MÜCADELEYE İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ (İSTANBUL SÖZLEŞMESİ)

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 7 Nisan 2011 tarihinde kadınlara yönelik şiddetle mücadelede yeni ve çok önemli destek sağlayan "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" veya kısaca "İstanbul Sözleşmesi"ni kabul etmiş ve Sözleşme üye ülkelerin imza ve onayına sunulmuştur. Kadına yönelik şiddet alanında yasal çerçeve oluşturması ve bu alanda uluslararası bağlayıcılığa sahip ilk düzenleme olması açısından sözleşme oldukça önemlidir. Sözleşme ile fiziksel, cinsel, psikolojik şiddetin yanı sıra zorla evlendirme, ısrarlı takip gibi farklı şiddet türleri tanımlanmakta ve bunlara ilişkin yaptırımlar getirilmektedir.

Türkiye'nin de imzaladığı sözleşme, 10-11 Mayıs 2011 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen 121. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Toplantısında üye ül-

kelerin imzasına açılmıştır. Sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu dair Kanun 25 Kasım 2011 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilerek 29 Kasım 2011 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanmıştır. Böylece Türkiye, Avrupa Konseyi'nin ilgili sözleşmesini onaylayan ilk ülke olmuştur. Sözleşmeyi onaylayan ülke sayısının 10'a ulaşması ile Sözleşme 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. Ocak 2018 itibarıyla Sözleşmeyi onaylayan ülke sayısı 28'e ulaşmıştır. Sözleşme kendisini onaylayan devletlere kadına yönelik şiddetin engellenmesi konusunda önemli ve somut sorumluluklar yüklemenin yanı sıra sözleşmenin 4. Maddesinde temel haklar, eşitlik ve ayırım gözetmeme konularında standartlar oluşturma ve bunları uygulama konusunda da yükümlülükler getirir.^{47,48}

Madde 4: Temel Haklar, Eşitlik ve Ayrımcılık Yapmama

1. Taraflar, gerek kamu alanında gerekse özel alanda, tüm bireylerin, özellikle kadınların, şiddetten arınmış yaşama haklarını sağlamak ve korumak için gerekli hukuki ve diğer tedbirleri alır. Taraflar, kadına yönelik her türlü ayrımcılığı kınar ve bu ayrımcılığı önlemek için özellikle;

- Ulusal anayasalarına veya diğer uygun mevzuatlarına kadın erkek eşitliği ilkesini dahil edip, bu ilkenin uygulamada da gerçekleştirilmesini sağlayarak;

- Kadınlara karşı ayrımcılığı, gerektiğinde yaptırımlar uygulanması yoluyla yasaklayarak, kadına yönelik ayrımcılık içeren kanunları ve uygulamaları yürürlükten kaldırarak, gerekli hukuki ve diğer tedbirleri gecikmeksizin alır.

Bireylerin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi görüş veya farklı görüşe sahip olma, ulusal veya sosyal menşe, herhangi bir etnik azınlık, mülkiyet, doğum, cinsel tercih/yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, yaş, sağlık durumu, medeni durum, göçmen ya da mülteci olma, yaş veya engelinin ve diğer bir durumunun bulunmasına bakılmaksızın özellikle mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirler başta olmak üzere işbu Sözleşme hükümlerinin taraflar tarafından uygulanması güvence altına alınmıştır. Kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve kadınların korunması için gerekli olan özel tedbirler, hali hazırda Sözleşme kapsamında ayrımcılık olarak kabul edilmeyecektir.

KAYNAKLAR

- World Health Organization. Division of Family and Reproductive Health. (1998). Gender and health: technical paper. Geneva: World Health Organization. <http://www.who.int/iris/handle/10665/63998>
- Akın A. Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Sağlık, Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2003.
- Akın A, Üner S, Aslan D, Esin Ç, Coşkun A. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Sağlık. KSGM, HÜKSAM ve UNFPA Yayını, Ankara 2004.
- Akın A. Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayrımcılığı ve Sağlık. Toplum Hekimliği Bülteni. 2007;26(2):1-9.
- Beji NK, Partovi Meran HE. Kadın Sağlığına Genel Bakış. Beji NK, editör. Kadın Sağlığı ve Hastalıkları. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi; 2015.p.10
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), 2004 https://www.unicef.org/turkey/pdf/_gi18.pdf
- Sevil Ü, Çetinkaya E. Toplumsal Cinsiyet. Sevil Ü, Gürkan A. editörler. Her Alanda Kadın Olmak. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2018. p.3-9.
- İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, 2004 https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html
- Coşkun A, Özdelek R. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sağlığa Yansımaları ve Kadın Sağlığı Hemşiresinin Rolü. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi. 2012;9(3):30-9.
- Doğan HÖ, Piyal B. Toplumsal Cinsiyetle İlişkili Sorunlar. Turk J Public Health. 2017;15(2):150-63.
- Türk Medeni Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm>
- İş Kanunu, https://www.sinop.edu.tr/daribirimler/saglik_kultur_ve_spor_daire_baskanligi/dosyalar/4857_sayili_is_kanunu.pdf
- Türk Ceza Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>
- "Torba Yasa" ve 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununda Yapılan Değişiklikler, 2011 <https://www.istabip.org.tr/dosyalar/hukuk/t657.pdf>
- Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi Genelge, 2004, <https://kadinstatusu.aile.gov.tr/uploads/pages/mevzuat/personel-temininde-esitlik-ilkesine-uygun-hareket-edilmesi-konulu-20047-sayili-basbakanlik-genelgesi.pdf>
- Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler Genelge, 2006, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/07/20060704-12.htm>
- Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun (KEFEK) kurulmasına ilişkin 5840 sayılı Kanun 2009, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5840.pdf>
- Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması genelgesi, 2010, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100525-12.htm>
- Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, 2012, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120619-1.htm>
- Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2010, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100307-3.htm>
- Kadın Çalışanların Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik, 2013, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130724-25.htm>
- Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik, 2013, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130816-8.htm>
- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik, 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-8.htm>
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013, 2008, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/TCEUlusaleylemplanı.pdf>
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2014-2018, 2014, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, <https://kadinstatusu.aile.gov.tr/haberler/toplumsal-cinsiyet-esitligi-ulusal-eylem-planı-2014-2018>
- Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023, <https://kadinstatusu.aile.gov.tr/kadın-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2018-2023>
- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2012-2015, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, <https://kadinstatusu.aile.gov.tr/uploads/pages/kadına-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı/kadına-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı-2012-2015-icin-tiklayiniz.pdf>
- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2016-2020, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, <https://kadinstatusu.aile.gov.tr/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/kadına-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf>
- Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023), 2017, <https://kadinstatusu.aile.gov.tr/haberler/erken-yasta-ve-zorla-evliliklerin-onlenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-taslak-paylasim-toplantisi-gercekleştirildi>
- Birleşmiş Milletler Birinci Dünya Kadın Konferansı, 1975, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/pekin-5%20Kad%C4%B1n%202000%2021.Y%C3%BCzy%C4%B1%20%20C4%B0%C3%A7in%20Toplumsal%20Cinsiyet%20E%C5%9Fittil%C4%9Fi,%20Kalk%C4%B1nma%20ve%20Bar%C4%B1C%C5%9F.pdf
- Birleşmiş Milletler İkinci Dünya Kadın Konferansı, 1980 https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/pekin-5%20Kad%C4%B1n%202000%2021.Y%C3%BCzy%C4%B1%20%20C4%B0%C3%A7in%20Toplumsal%20Cinsiyet%20E%C5%9Fittil%C4%9Fi,%20Kalk%C4%B1nma%20ve%20Bar%C4%B1C%C5%9F.pdf
- Birleşmiş Milletler Üçüncü Dünya Kadın Konferansı, 1985 https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/pekin-5%20Kad%C4%B1n%202000%2021.Y%C3%BCzy%C4%B1%20%20C4%B0%C3%A7in%20Toplumsal%20Cinsiyet%20E%C5%9Fittil%C4%9Fi,%20Kalk%C4%B1nma%20ve%20Bar%C4%B1C%C5%9F.pdf
- Karaca Bozkurt Ö. Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (ICPD, 1994) Eylem Programı'nın Türkiye'de Uygulanan Sağlık Politikalarına Yansımalarının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden İncelenmesi. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Afsaroğlu Matbaası, Ankara, 2011. <https://kadinstatusu.aile.gov.tr/uploads/pages/uzmanlik-tezleri/uluslararasi-nufus-ve-kalkinma-konferansi-icpd-1994-eylem-programi-nin-turkiye-de-uygulanan-saglik-politikalarina-yansimalarinin-toplumsal-cinsiyet-perspektifinden-incelemesi.pdf>
- Uluslararası Nüfus Ve Kalkınma Konferansı (ICPD) Eylem Programının Uygulanmasına İlişkin Beşinci Uluslararası Parlamenteler Konferansı Raporu, İstanbul 2012, <https://www.unfpa.org/sites/default/files/event-pdf/IPCI-Report-TU.pdf>
- Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, 1995 <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>

39. PEKİN+5 Birleşmiş Milletler Genel Kurul Özel Oturumu, 2000. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/pekin-5%20Kad%C4%B1n%202000%2021.Y%C3%BCzy%C4%B1n%20C4%B0%C3%A7in%20Toplumsal%20Cinsiyet%20E%C5%9Fitti%C4%9Fi,%20Kalk%C4%B1nma%20ve%20Bar%C4%B1C5%9F.pdf
40. Özbakır SN. Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, İzmir Ticaret Odası, 2016 http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/6360_1470056885.pdf
41. Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi, 2000 http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/mill_decl_turkce.pdf
42. The Global Gender Gap Report 2017, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf
43. The Global Gender Gap Report 2016, http://www3.weforum.org/docs/GGGR16/WEF_Global_Gender_Gap_Report_2016.pdf
44. The Global Gender Gap Report 2014, http://www3.weforum.org/docs/GGGR14/GGGR_CompleteReport_2014.pdf
45. The Global Gender Gap Report 2012, http://www3.weforum.org/docs/WEF_Gender-Gap_Report_2012.pdf
46. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 2016 <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>
47. UNDP Türkiye, Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi. <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/post-2015/sdg-overview.html>
48. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 2011, Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi - No. 210, İstanbul. <https://rm.coe.int/1680462545>